

Ralf Schwarz, *Pilotstudien. Zwölf Jahre Luftbildarchäologie in Sachsen Anhalt, Landesamt für archäologie Sachsen-Anhalt*, Halle (Saale), 2003, 292 p., 230 fotografii aeriene

Volumul pe care-l prezentăm constituie o sinteză a cercetărilor de arheologie aeriană efectuate timp de 12 ani de către autor pe teritoriul landului Saxonia-Anhalt, situat în partea centrală a Germaniei.

Paradoxal, deși având o tradiție importantă în domeniul utilizării fotografiilor aeriene pentru arheologie (Th. Wiegand, C. Schuchardt) și o experiență certă în cel al fotografiei aeriene, pentru care stau dovadă cele peste 10 milioane de fotografii aeriene executate de Luftwaffe în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, risipite acum în arhive din toată lumea, arheologia germană rămâne încă ușor în urma vecinilor europeni, Franța, Anglia și chiar Italia.

Fără îndoială, în Germania ultimelor decenii, cercetările aerofotografice au fost dominate de personalitatea lui Otto Braasch, pilot, profesor, arheolog, autor a numeroase studii și promotor activ al utilizării fotografiei aeriene în arheologie, în țara sa și, în ultimii ani, și în țările Europei centrale și de sud-est; autorul volumului de față este unul dintre numeroșii săi elevi.

Contribuția lui Otto Braasch este, de altfel, menționată și de prefațatorul volumului, Harald Meller, director al *Landesamt für archäologie Sachsen-Anhalt* (p. 6–7).

Studiul debutează cu o scurtă istorie a utilizării fotografiei aeriene în arheologie (*Luftbildarchäologie*), insistându-se mai mult pe descoperirile și progresele legate de spațiul german (p. 8–10).

Autorul acordă o pagină separată importanței arheologiei aeriene, subliniind eficacitatea acestei metode de cercetare și, mai ales, randamentul net favorabil rezultat din evaluarea raportului dintre costuri – timp – rezultate (*Bedeutung der Luftbildarchäologie*, p. 10–11). Acest raport este ilustrat și într-un tabel statistic (p. 11), în care putem lesne observa că în urma cercetărilor de arheologie aeriană numărul siturilor arheologice nou descoperite a crescut spectaculos, chiar și de 10 ori (*landkreis Köten*, de ex.).

După aceste pagini introductive, autorul expune concis principalele metode și concepte cu care operează arheologia aeriană (p. 11–16). Astfel, sunt oferite informații despre tipurile de urme care pot fi văzute din aer și care sunt factorii ce conduc la apariția lor, precum și despre modul cel mai indicat de interpretare a lor. Tot aici autorul amintește că în decursul celor 12 ani de cercetări au fost identificate și fotografiate 5067 de situri arheologice (cunoscute și, mai ales, necunoscute), fiind utilizate 2270 de filme, din care au rezultat peste 80000 de fotografii color. Deși excelent expuse, informațiile sunt totuși sumare și acest capitol (*Methoden der Luftbildarchäologie*) merita, credem noi, un spațiu mai larg în economia lucrării.

Situația geologică a landului Saxonia-Anhalt este prezentată concis (*Geologische Voraussetzungen*, p. 18), fiind alăturată și o hartă pe care sunt semnalizate siturile arheologice fotografiate din aer de către autor (p. 17). Se observă foarte ușor o concentrare a acestora în zonele cu loess și soluri nisipoase. Lipsește însă, din păcate, planul rutelor de zbor, sau măcar simpla menționare figurată a aerodromurilor utilizate, ceea ce ar fi permis o judecată mai obiectivă a acestei hărți.

După această parte introductivă, urmează corpul central al lucrării (*Ergebnisse der Luftbildarchäologie*), care prezintă rezultatele celor 12 ani de cercetări aeriene, grupate, cronologic, pe epoci.

Prima epocă prezentată este neoliticul (*Jungsteinzeit*, p. 20–80), cu cele trei subdiviziuni ale sale – timpuriu, mijlociu și târziu.

În cadrul acestor subcapitole, autorul prezintă, pentru fiecare în parte, tipurile de situri fotografiate: așezări deschise, fortificate, necropole, locuri sau „edificii de cult”. Acest sistem de prezentare se repetă pentru fiecare epocă, completat uneori doar cu tipuri diferite de situri, caracteristice numai anumitor epoci.

Urmează capitolul dedicat epocii bronzului și primei părți a epocii fierului (*Bronzezeit und frühe Eisenzeit*, p. 81–140). Informația este prezentată în subcapitole structurate tematic în mod asemănător capitolului precedent, adăugându-i-se și categoria drumurilor și diverselor structuri legate de delimitarea teritoriului (*Grenzen*).

Un capitol separat este rezervat celei de a doua perioade a epocii fierului (*Späte Eisenzeit*, p. 141–174), cu mențiunea că sunt înregistrate doar așezări fortificate, necropole și câteva structuri parcelare, asemănătoare acelor *celtic fields* din Marea Britanie.

Epoca romană (*Römische Kaiserzeit*) ocupă cel mai mic spațiu între epocile prezentate, de la p. 175 la p. 192, fiind ilustrate următoarele categorii de situri: așezări civile, fortificații, necropole și drumuri.

Ultima epocă prezentată este epocă medievală (*Mittelalter*, p. 193–265). În cadrul acesteia apar și noi tipuri de situri, reprezentate de castele, cetăți fortificate sau de exploatare miniere de suprafață.

Majoritatea imaginilor care sunt prezentate în lucrare sunt fotografii oblice, nerectificate și care nu prezintă de obicei decât cel mult o procesare primară. Fiecare fotografie are indicat numele sitului arheologic, data la care a fost realizată și un număr de identificare. Lipsesc însă coordonatele geografice absolute. Cele mai multe fotografii sunt cadre generale ale siturilor, lipsind de cele mai multe ori detaliile, dar și perspective mai largi, care să ofere o înțelegere mai bună și a contextului natural și antropic al sitului fotografiat. Toate fotografiile au fost realizate vara, cu excepția a 8 cadre prezentate la finalul lucrării, ale unor situri din perioada medievală, realizate iarna. Din păcate, nu reiese foarte clar din text dacă alegerea unor cadre realizate numai vara a fost intenționată sau siturile ilustrate au fost cercetate numai în această perioadă.

Pentru fiecare epocă autorul prezintă tabele statistice amănunțite, oferind în același timp și o tipologie a diverselor structuri fotografiate. Reținem mai ales datele cu privire la dimensiunile structurilor fotografiate, în special a celor preistorice, exprimate în hectare, pentru

cele mai mari, sau în metri, mai ales când e vorba de diametrul unor tumuli.

Pentru fiecare epocă cercetată (iar pentru preistorie chiar și pentru fiecare cultură), autorul prezintă și câte o hartă, pe care sunt marcate siturile fotografiate, indiferent dacă este vorba de noi descoperiri sau puncte deja cunoscute.

Din păcate acest tip de hartă reprezintă una din scăderile majore ale volumului.

Lipsesc astfel cu desăvârșire cartările de amănunt, transformările fotografiilor în planuri și hărți, integrarea lor în hărți de detaliu, lipsește practic toată partea de interpretare cartografică a imensei informații oferite de fondul fotografic avut la dispoziție. Singurele încercări de acest tip apar sumar la p. 46–47 (Quenstedt, Kamegg și Goseck) și la p. 215 (Hünenburg), reconstrucții grafice și planuri care nu reușesc sub nicio formă să suplinească lipsa planurilor topografice. La p. 270, în încheierea corpului principal al cercetărilor, este prezentat un tabel care sistematizează tipurile de *crop-marks* surprinse de autor.

Lucrarea se încheie cu o bibliografie foarte utilă și amănunțită (p. 274–289) și un tabel cronologic (p. 290).

Concluzionând, putem spune că volumul de față reprezintă suma unei activități intense de cercetare (aproximativ 100 de zboruri pe an), timp de mai bine de un deceniu, într-un spațiu bine definit geografic și bogat din punct de vedere arheologic. Autorul prezintă sintetic și clar rezultatele acestor cercetări, optând în același timp și pentru varianta simplă de publicare, destinată unui public mai larg. Lipsa unui capitol de interpretare, ca și cea a planurilor de detaliu reprezintă marile scăderi ale volumului, realizat, altfel, în condiții grafice excelente.

Lucrarea reușeste însă să arate foarte clar potențialul enorm al utilizării fotografiei aeriene pentru arheologie, să sublinieze statutul tot mai bine definit al arheologiei aeriene între metodele de cercetare arheologică, fiind în același timp un instrument util în înțelegerea peisajului arheologic contemporan al landului Saxonia-Anhalt.

Cătălin I. Nicolae*

* nicotk@gmail.com